

75

Núm. 75 MAIG de 2018

DELICTES D'ODI I DISCRIMINACIÓ: AGRESSORS I VÍCTIMES

BUTLLETÍ DE DIFUSIÓ DE RECERQUES

INVESBREU

Presentació

Un dels objectius del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada és el foment i la divulgació de temes d'actualitat científica en l'àmbit de la justícia i la criminologia, per a la qual cosa se serveix, entre d'altres mitjans, del butlletí *Invesbreu* de difusió de la recerca. Aquest número 75 està dedicat a presentar dues investigacions que parlen del tema dels delictes d'odi i discriminació des de la vessant dels agressors i les conseqüències per a les víctimes.

Tots dos estudis han rebut el suport econòmic del CEJFE a través de la convocatòria pública anual de beques de recerca de l'any 2017. Amb la promoció d'aquests treballs, el Centre pretén mantenir obertes les línies d'investigació i acció dirigides a introduir millores en els processos de treball dels professionals de l'àmbit de l'execució penal.

La primera recerca és un extens recull d'agrupacions que tenen en comú el fet de proposar potencialment l'ús de la violència com un dels trets característics que els identifica. La recerca descriu moltes característiques externes i internes de cada grup, des de la ideologia que les impregna fins a les formes de vestir, les simbologies, els llenguatges, la música, etc. L'objectiu és descriptiu i pot ajudar el lector a reconèixer i a començar a entendre el seu funcionament. A partir d'aquest coneixement profund, serà més fàcil plantejar un abordatge professional en els diferents escenaris i entorns en els quals es pot treballar.

La segona recerca se centra en l'àmbit de la justícia juvenil, i s'analitzen els perfils dels infractors i el de les víctimes de delictes d'odi i discriminació. S'estudien els fets denunciats entre l'any 2014 i 2017 en els quals estaven implicats menors d'edat. Es fa un retrat tant de les característiques de l'infractor com de la víctima, de la vulnerabilitat de qui pateix aquest tipus de delicte i com l'afecta, de les característiques que presenten aquests tipus de comportaments d'odi, de les tècniques d'afrontament i de com és la intervenció de la Justícia i la pràctica professional.

Els grups urbans violents i els delictes d'odi. L'ús de la simbologia violenta com a determinant en el comportament criminal. Eines per als professionals per detectar el discurs i els símbols d'odi dels grups urbans violents

Autor: Joan Ramon Caballero Casas

Introducció

Els professionals estem entrenats per identificar la simbologia violenta i el discurs d'odi? Aquest treball intenta ser una eina pràctica per a professionals de diversos àmbits de l'Administració pública, amb la qual puguin detectar sense cap tipus de dubte conductes de fanatisme o radicalització i discurs d'odi dels membres dels grups urbans violents (GUV).

Objectius de la recerca

- 1) Detectar la simbologia violenta i el discurs d'odi en els GUV.
- 2) Reconèixer quines són les formes d'exhibició i ús de tots els GUV.
- 3) Donar indicadors experimentals per aproximar-se al pensament, comportament i estil de vida habitual dels membres dels GUV més importants.
- 4) Identificar el grau de polarització aproximat d'una persona concreta en un GUV a partir del sumatori d'indicadors, si es troba en una fase d'adoctrinament passiu i el rol que ocupa dins d'aquest grup.

Metodologia

S'ha dut a terme un intens treball d'anàlisi qualitatiu que ha consistit en:

- 1) L'anàlisi criminològic de 205 sentències judicials, en les quals es poden observar patrons habituals de comportament relacionats amb l'ús de l'estètica i discurs d'odi en funció del prejudici del condemnat. Normalment són delictes amb un rerefons d'odi al diferent; també s'observa com i per què s'ha escollit la víctima.
- 2) Entrevistes personals a membres i exmembres dels GUV, a professionals d'ONG, a membres de les forces i cossos de seguretat, a la Fiscalia de l'Estat i a treballadors de centres de menors i de centres penitenciaris.
- 3) Es va fer una enquesta a través de les xarxes socials dirigida a perfils de totes les edats i residents a Espanya. El temps de resposta va ser de 4 mesos, des del desembre de 2016 fins al març de 2017. La finalitat era sondejar les tendències sociopolítiques que tenen aquells que són membres o exmembres dels GUV. En aquest termini van respondre el qüestionari un total de 2.007 persones.
- 4) S'ha fet una anàlisi de les lletres de 1.000 cançons d'un centenar de grups musicals espanyols com a apèndix d'un projecte d'investigació relatiu a la música polititzada violenta, en què l'autor participa amb la Universitat de Lleida.
- 5) Altres documents, com articles de premsa, ús en xarxes socials, etc.

Resultats

Alguns dels resultats més destacats són els següents:

1. Les estructures i organitzacions dels GUV són molt semblants entre elles. Trobem grups de vessant ideològica i grups que imiten estructures del crim organitzat.

En molts grups la forma de vestir és idèntica, i l'única diferència és la ideologia, nacionalitat o nom del grup, acompanyats dels símbols propis de cadascun.

2. Els GUV tenen un ampli repertori de simbologia violenta que difonen per molts canals. Intenten sintetitzar un discurs d'odi i violència a través d'una imatge, objecte o forma de vestir. No transmeten cap valor positiu als membres del grup; són organitzacions en què la base de les seves cosmovisions i socialització aplega l'admiració per la violència i l'odi al diferent o al rival. La ideologia violenta comporta un compromís gradual amb un conjunt de rols, valors, regles, creences i normes que legitimen un discurs i uns símbols agressius. La dicotomia (blanc o negre) divideix el món entre *nosaltres* i *ells*. La manera més estesa d'exterioritzar (objectivar) l'agressivitat i el fanatisme és a través del símbol i el discurs.

Il·lustració 1: Formes d'exterioritzar l'agressivitat a través dels símbols

3. La música polititzada violenta és un dels primers canals de transmissió per al jove, ja que és fàcil identificar-hi l'impacte del missatge violent i d'odi.

Es fa proselitisme a través de cançons. Els cantants i grups musicals són conscients de la difusió ideològica violenta. Les fiscalies especialitzades persegueixen aquestes conductes i prohibeixen la celebració de concerts, la difusió i la distribució d'aquests continguts.

4. Vinculat a la música polititzada violenta, es repeteix un patró lingüístic habitual en el discurs d'odi, independentment de la vessant política extrema, i es difon principalment a través de les xarxes socials. Els professionals han d'elaborar una narrativa en contra adequada.

5. Identificar-se amb una ideologia violenta comporta accedir a la perillosa avantsala de l'extremisme o fanatisme violent.

Només preval el pensament dicotòmic. Aquesta agressivitat s'aprèn progressivament. Trobem grups amb discurs manipulat i grups de manipulació per coerció. S'instaura com a un únic discurs, fet que genera una rigidesa cognitiva. La ideologia violenta provoca sobrevaloració afectiva en les creences, que viuen amb una intensitat molt elevada. No desencadena en psicopaties o altres malalties mentals de forma generalitzada, perquè els membres més fanatitzats demostren afecte entre els seus iguals. Aquest aprenentatge està relacionat amb l'assimilació del discurs manipulat i les distorsions cognitives pròpies de cada GUV.

El jove busca un sentit a la seva vida a través d'unes idees que combinin diversos aspectes relacionats amb el victimisme, la injustícia real o percebuda, la recerca de culpables i la seva deshumanització, la concepció que la responsabilitat dels actes propis són conseqüència (i culpa) d'una causa (in)justificada per la ideologia-moviment. L'enemic és cosificat i considerat quelcom subhumà, per la qual cosa les emocions com l'empatia o la compassió no són necessàries.

Taula 1. Categories dels GUV a Espanya

Categoria de GUV	Tipus de grups	Estètica
De vessant ideològica	Nacionalsocialista	<i>Skinhead, punk, hooligan, casual</i>
	Ultraesquerra	<i>Skinhead, punk, hooligan, casual</i>
Que imiten estructures del crim organitzat	Bandes llatines	<i>Gangsta</i>
	OMCG 1%	<i>Motard 1%</i>

6. Seria convenient com a mesura preventiva afegir protocols específics als centres d'internament de seguretat (centres educatius de menors i centres penitenciaris) en què es tingués en compte l'estètica i la simbologia que exterioritza una persona, tant quan ingressa com quan és a dins, per poder desenvolupar mesures preventives. És habitual que en aquests centres es formin grups delictius amb diverses finalitats, com oferir protecció als seus membres o traficar amb substàncies estupefaents. Alguns grups disposen d'associacions de suport que categoritzen els condemnats per delictes ideològics com a presoners de guerra, presoners de consciència o presoners polítics. Per ells, la presó és una eina repressora dels poders fàctics que volen posar fi al seu GUV.

7. Els GUV regulen de manera molt estricta l'ús dels tatuatges. Només es poden tatuar símbols del grup aquelles persones autoritzades a fer-ho, ja que són emblemes oficials que els identifiquen com a membres de ple dret. Trobem membres actius que es fan tatuatges del seu GUV dins els centres d'internament, cosa que ens informarà de si la persona continua al GUV i del seu grau d'influència sobre determinats interns.

8. Els professionals, en general, no disposen de formació específica en aquesta matèria. Uns mínims coneixements sobre aquests aspectes ajuden a poder identificar ràpidament els aspectes intrínsecs dels GUV i de la seva relació amb els delictes d'odi.

9. La millor manera d'atallar aquest assumpte és anar a l'arrel i treballar amb menors que formen part d'aquests GUV i que han comès delictes d'una transcendència criminal lleu, o amb menors que se situen al voltant d'aquests GUV però que encara no estan plenament integrats en ells. Invertir en prevenció és més barat i eficaç que fer-ho després en reeducació. Cal tenir en compte, a més, la protecció que això suposa per a les potencials víctimes.

La intervenció en situacions de comportaments per odi i discriminació en la justícia juvenil

Autora: María José Bartrina Andrés

Introducció

La temàtica que planteja aquest estudi mira d'obrir una línia d'investigació poc explorada en l'àmbit i context de la jurisdicció de menors: les conductes motivades per odi i discriminació protagonitzades per adolescents. Pretén, amb la visibilització del problema i la seva anàlisi, conscienciar i aportar coneixement per poder introduir millores en els processos de treball dels professionals que desenvolupen la seva feina en l'àmbit de l'execució penal, tant amb els infractors com amb les seves víctimes.

Se'ns planteja com a prioritària aquesta sensibilització d'institucions i de la comunitat educativa, una sensibilització que ha rebut el suport, de manera intensa aquests últims anys, del desplegament d'un marc legal i normatiu. L'afrontament d'aquesta problemàtica en l'àmbit juvenil, emergent en una societat i una comunitat que creixen en la diversitat i la pluralitat, ens porta al deure d'oferir i garantir seguretat i protecció a la víctima que pateix ofenses i danys.

Mereix una atenció especial la manera com s'ha anat incorporant aquest discurs de la violència en el discurs dels adolescents en l'espai virtual, en el qual les xarxes socials hi tenen, sens dubte, un gran protagonisme.

Aquest estudi ens aporta una mirada, una conscienciació i una reflexió sobre aquests tipus de conductes protagonitzades per adolescents en un entorn proper i també sobre les experiències de victimització que en resulten i que es descriuen en amplitud en la recerca que presentem.

Objectius

Els objectius principals d'aquest estudi es distribueixen i responen a les cinc dimensions d'anàlisi del fenomen següents:

Dimensió I. Perfils. Aproximació a un coneixement de les característiques dels perfils de les víctimes i els infractors.

Dimensió II. Odi-discriminació. Identificació de les característiques d'aquestes conductes, els mitjans emprats, el lloc de la comissió dels fets i una aproximació a conèixer, també, les atribucions casuals existents per les quals es justifiquen aquests tipus de comportaments.

Dimensió III. Afrontament. Ens portarà a conèixer quines són les estratègies d'afrontament de les víctimes.

Dimensió IV. Intervenció en el context de la justícia. Analitzarem les actuacions que se seqüencien des que s'obre un expedient amb la denúncia fins al tancament del procés.

Dimensió V. Pràctica professional. Visibilització de la problemàtica en el col·lectiu de professionals i promoció de la seva sensibilització amb la intenció de millorar la pràctica mitjançant l'especificitat, si escau, d'una resposta educativa.

Metodologia

L'estudi s'ubica en un model descriptiu i exploratori del fenomen que s'analitza. La mostra objecte d'anàlisi ha estat configurada per la selecció d'un total de 73 denúncies, que corresponen a 151 expedients d'adolescents d'entre 14 i 18 anys i un total de 89 víctimes. El nombre total de denunciats és de 201, dels quals 32 són majors de 18 anys i 14 són menors de 14 anys (edat mínima penal).

Les dades s'han obtingut mitjançant el buidatge d'expedients dels adolescents, en els quals s'ha oficiat una demanda d'informe als equips tècnics arran d'una denúncia. La tipologia de fonts de dades ha estat secundària i també ha incorporat la revisió dels informes tècnics elaborats pels professionals que han intervingut en el cas. S'ha treballat amb l'aplicació del Sistema d'Informació de Justícia Juvenil (SIJJ) i amb la del Sistema d'Informació Penitenciari Català (SIPC).

L'àmbit territorial d'aquesta recerca se circumscriu a la demarcació de Barcelona, i són objecte d'estudi de la població tant els infractors com les seves víctimes. Tots dos grups han estat atesos en les diferents unitats i àmbits de la justícia juvenil, primer en fase presentencial (assessorament i/o mediació abans del judici) i després en execució de mesures (medi obert i centres després del judici amb condemna) entre l'any 2014 i el 2017.

L'explotació estadística s'ha fet, bàsicament, amb el Paquet estadístic IBM SPSS Statistics 22.0 complementat amb el programa IRAMUTEQ, que ens ha permès analitzar el llenguatge ofensiu que utilitza l'infractor per perpetrar el dany i l'ofensa que atempta contra la integritat de la víctima.

L'anàlisi de les dades s'ha dut a terme mitjançant explotacions descriptives, creuament de dades i l'establiment d'unes variables de control que han estat objecte d'aquest estudi a partir dels objectius i dimensions que s'havien fixat com a fites de la recerca.

Resultats

Els principals resultats obtinguts en la demarcació i període estudiat ens mostren una prevalença que se situa en un 1,7%. Tot i que es pot considerar baixa, hem de fer esment a algunes de les greus situacions que s'han estudiat, tant per la gravetat del fet delictiu comès com, especialment, pels danys, patiment i experiència traumàtica que han revertit en la víctima.

Hem vist en els resultats obtinguts que ens cal intervenir amb celeritat i efectivitat per pal·liar aquest dany ocasionat i l'experiència de victimització generada i, alhora, per possibilitar una experiència educativa i d'aprenentatge en l'adolescent que protagonitza la conducta ofensora i lesiva.

Majoritàriament, tant en el cas dels investigats com de les víctimes, són adolescents autòctons de Catalunya: un 74,8%, en el cas dels infractors, i un 67,4%, en el cas de les víctimes.

El grup diana més nombrós són estudiants de l'ESO, especialment de segon cicle.

La taula 1 ens explica la distribució per franges d'edat i gènere dels infractors:

Taula 1. Edat i sexe dels infractors d'entre 14 i 18 anys

Edat	Sexe				Total	
	Home		Dona		Total	
	n	%	n	%	n	%
14 anys	41	29,5	5	41,7	46	30,5
15 anys	39	28,1	3	25,0	42	27,8
16 anys	31	22,3	2	16,7	33	21,9
17 anys	28	20,1	2	16,7	30	19,8
Total	139	100,0	12	100,0	151	100,0

El 92,1% dels expedients de menors d'edat infractors correspon a nois. Són un total de 139, en contraposició a un nombre de 12 noies, que representa un percentatge de tan sols un 7,9%.

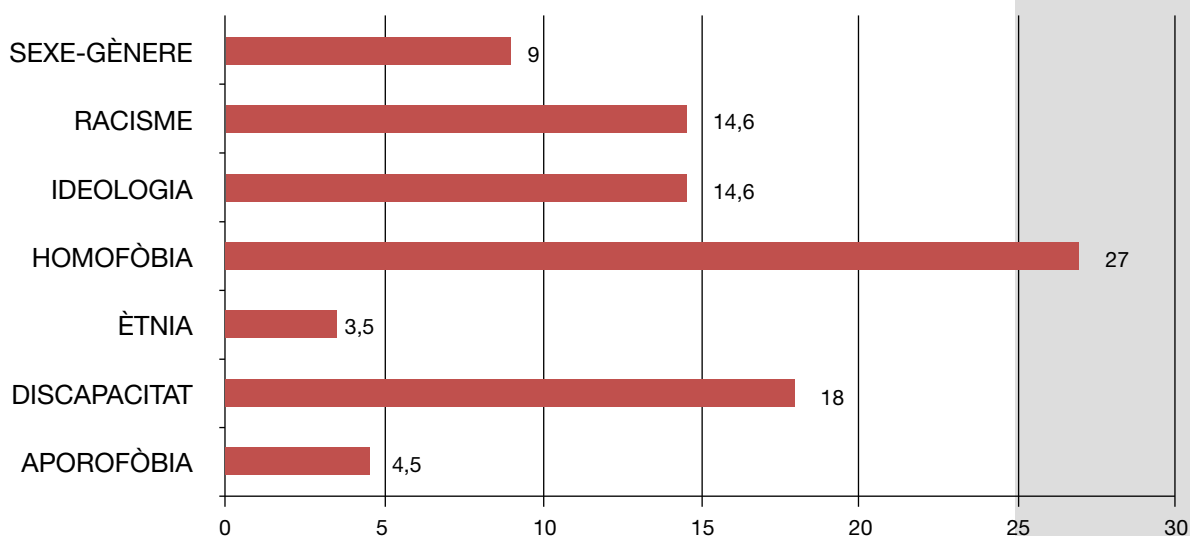
L'estudi ens obre una perspectiva de creixement exponencial d'aquests comportaments per les tasques de sensibilització i visualització que, recentment, s'han iniciat amb aquests col·lectius més vul-

nerables des de la mateixa comunitat escolar. L'ús massiu d'Internet i de xarxes socials en aquestes franges d'edat ens ho corroboren amb aquest augment de la problemàtica.

Veiem la necessitat de contribuir a l'esforç per documentar i conèixer la realitat de comportaments com la xenofòbia, el racisme, la discriminació i la intolerància, tot plegat encaminat a vetllar per la protecció de les persones i dels col·lectius més vulnerables que pateixen aquests actes de violència gratuïta i intencionada.

La relació d'aquests tipus conductes motivades per l'odi i discriminació que han patit les víctimes estudiades es representa en percentatges en el gràfic següent. Entre aquests comportaments destaca l'homofòbia, amb un 27%.

Gràfic 1. Tipus de comportament d'odi patit per la víctima

La categoria de fets delictius amb més representació és el delictes contra la integritat moral (64,9%).

També es pot destacar, en els resultats obtinguts, l'anàlisi que resulta de l'ús del llenguatge d'insults i ofenses a la víctima (gràfic 2), que ens permetrà, a posteriori, poder fer una intervenció educativa orientada vers l'educació emocional i cognitiva i el desenvolupament moral.

Gràfic 2. El núvol d'insults i ofenses a la víctima

Les víctimes, moltes vegades amb una condició de vulnerabilitat, són seleccionades intencionadament i pateixen una violència gratuïta que atempta contra la seva seguretat i integritat, fet que provoca uns efectes devastadors en l'àmbit moral, psicològic i social, i que molts cops es perpetuen en el temps.

Butlletins *Invesbreu* publicats

- 1 Immigrants i criminalitat a Europa. Els exemples d'Alemanya i Espanya. Gener 1995
- 2 La preso pública de Barcelona durant l'etapa isabelina / La casa de correcció de Barcelona (1836-1856). Gener 1998.
- 3 El cost de la justícia penal. Privació de llibertat i alternatives. Febrer 1998.
- 4 El nen abusat sexualment com a testimoni / Els delictes contra la llibertat sexual relacionats amb menors. Març 1998.
- 5 Intel·ligència i personalitat en el procés rehabilitador del delinqüent. Maig 1998.
- 6 Salut i presó. Octubre 1998.
- 7 La premsa envers la violència juvenil i la presó. Novembre 1998.
- 8 El tractament dels agressors sexuals. Febrer 1999.
- 9 La victimització a Catalunya l'any 1996. Abril 1999.
- 10 Programes aplicats de psicologia comunitària amb personal penitenciari. Juny 1999.
- 11 Justícia juvenil: inserció laboral i mesures en medi obert. Octubre 1999.
- 12 Reincidència i delinqüència juvenil. Novembre 1999.
- 13 Violència domèstica. Desembre 1999.
- 14 L'estat de l'adopció a Catalunya (1998-1999).
- 15 Maltractaments infantils a Catalunya. Juny 2000
- 16 Presó i dones. La incidència dels programes motivacionals en la conducta social. Un estudi evolutiu (1988-2000) a la presó de dones de Barcelona. Setembre 2000
- 17 Avaluació d'un programa de tractament per a joves violents. Novembre 2000
- 18 Avaluació de l'efectivitat dels programes de tractament amb delinqüents a Europa. Gener 2001
- 19 La victimització a Catalunya l'any 1999. Maig 2001
- 20 L'arrest de cap de setmana a Catalunya (1996-2000)
- 21 Addictes a les drogues i reincidència en el delicte
- 22 Maltractaments físics greus a nadons i menors de quatre anys ingressats en centres d'acolliment
- 23 Intervenció institucional. Elements per a l'anàlisi en menors infractors o en risc
- 24 Els menors estrangers indocumentats no acompanyats (MEINA)
- 25 La mediació penal
- 26 La reincidència
- 27 Família i conducta antisocial
- 28 Presentació de dues recerques de l'àmbit penitenciari
- 29 Intervenció en centres de justícia juvenil
- 30 La classificació inicial en règim obert dels condemnats a presó
- 31 La reincidència en les penes alternatives a la presó a Catalunya
- 32 L'assistència religiosa i la llibertat de culte a les presons de Catalunya
- 33 Bullying - Violència de gènere. Elements per a l'anàlisi
- 34 Violència dels joves a la família
- 35 Infractors i conducta violenta
- 36 Drogues i tractament penitenciari
- 37 Perfil professional del jutge de primera instància i instrucció de Catalunya
- 38 Violència de gènere i justícia
- 39 Delictes sexuals i reincidència
- 40 Intervenció amb infractors juvenils
- 41 Mediació i resolució de conflictes en entorns penitenciaris
- 42 Perfil professional del Secretari Judicial de Catalunya
- 43 Predicció del risc de violència en contextos institucionals. Els sistemes de control monitorat aplicat a penats adults
- 44 Drogues i presó. Mesures de seguretat i salut mental
- 45 Models de política criminal i penitenciària internacional
- 46 Dona i violència de gènere
- 47 La formació dels funcionaris de seguretat dels centres penitenciaris a Catalunya i a França
- 48 Perfil dels penats per delictes contra la seguretat del trànsit
- 49 Intervenció amb agressors de violència de gènere
- 50 Intervenció amb infractors condemnats per delictes de trànsit a programes formatius
- 51 Abús sexual infantil: valoració psicosocial des de l'àmbit de la justícia
- 52 Agressors en violència de parella

- 53 Inserció després de la presó
- 54 Estrangers en centres penitenciaris
- 55 Victimologia i ciberdelicte en menors
- 56 La reincidència en el programa de mediació i reparació de menors
- 57 Intervenció penal amb infractors de trànsit
- 58 Avaluació de menors infractors: factors protectors i de risc
- 59 El temps en la justícia de menors
- 60 Intervenció en el marc de l'execució de mesures penals en la comunitat
- 61 Prestacions en benefici de la comunitat i realització de tasques socioeducatives en justícia juvenil
- 62 La victimització d'infants i joves en risc
- 63 La llibertat condicional a Catalunya
- 64 Gestió de casos en l'àmbit penitenciari
- 65 Execució penal i toxicomanies
- 66 Avaluació del programa d'entrenament d'habilitats parentals. Límits
- 67 La taxa de reincidència penitenciària 2014
- 68 Estudi comparatiu de la qualitat de vida dels discapacitats intel·lectuals i del desenvolupament en els centres penitenciaris de Catalunya
- 69 Nous programes d'intervenció en medi obert
- 70 Gestió emocional als centres penitenciaris
- 71 Execució penal als territoris
- 72 Delinqüents violents i reincidència
- 73 Les víctimes de joves infractors
- 74 Presó, tractament i reinserció

Edició i producció: **Centre
d'Estudis Jurídics i Formació
Especialitzada**
Ausiàs Marc, 40
Tel. 93 207 31 14
Fax 93 207 67 47
cejfe.gencat.cat

ISSN: 2339-5613
Dip. legal: B-1482-1998

